

Sultan Abdülaziz Han'ın Tahttan İndirilişi Ve Baltazzi Ailesi

4 Haziran 1872 (27 Rebiülevvel 1289)'de Atina'dan Şehzade Murat Efendi'ye bir mektup gelir. Mektubu kaleme alan, Erkan-ı Harp Mirlivalarından Hüseyin Vasfi Paşa'dır. Mektubun başında memleketin ve saltanatın türlü tehlikeler içinde bulunduğunu, Şehzade Murat Efendi rıza gösterirse ümitsiz fırkaya yani Yeni Osmanlılar Cemiyeti'ne dâhil olmaktan başka çare göremediğini belirtir. Bu cemiyetten bazılarının (mesela Namık Kemal Bey) Avrupa'dan yardım istediğini, kendisini aldattıklarını ve işi uzattıklarından dolayı şikâyet etmektedir. H. Vasfi Paşa eğer daha fazla beklenirse her şeyin mahvolacağı ve planlananın belki de hiç hayata geçirilemeyeceğini izah etmektedir. Ayrıca Doğunun perişan olmasına sebep olacak Rus elçisi Ignatiyev'in içerdeki hainlerle emeline ulaşabileceğini belirtmektedir. Kendisine güvendiği birini göndermesini de talep etmiştir. Son olarak Şehzade Murat Efendi bir emir buyurursa Kemal Bey'in kendisinin ikametini bildiğinden paşaya haber verilebileceğini bildirmiştir. Namık Kemal, Şehzade Murat Efendi'ye son derece yakındır.

Mektubun yazıldığı tarihte Namık Kemal Bey henüz Mağosa'ya sürgün edilmediğinden, onunla haberleşme sağlanabileceği ifade edilmiştir. Mektuptan anlaşıldığı üzere Hüseyin Vasfi Paşa, Namık Kemal ile irtibat halindedir. Bugünkü anlamıyla tuğgeneral olan bir askerin veliaht şehzadeye 'azat kabul etmez köleleri' ifadesiyle mektup yazması ilginçtir ve planlanan, şehzadeyi tahta çıkarmaktır. Mektubu ilginç kılan bir diğer taraf da bankerler ve şehzadenin borçlarıyla alakalı olan kısmıdır. Şehzade Murat Efendi, bahsi geçen yılda, Banker Hristaki Zoğrafos'tan faklı zamanlarda küçük miktarlarda ama sık sık borç almıştır. Şehzade, 1872 Şubatında aynı bankerden 2 bin lira, 24 Haziran'da başlayıp yılsonuna kadar seri borçlanmaları devam ettirmiştir.

Yukarıda zikredilen mektup, 4 Haziran 1872 tarihlidir. Borçlanmaların bu mektubun hemen akabinde yapılması tesadüf değildir. Şubat ayı da hesap edildiğinde Hristaki'den alınan borç miktarı sadece 1872 yılı için, 14.811 liradır.¹¹ Mektupta planlandığı üzere, 1872 yılında yani darbeden 4 yıl evvel, şehzadenin tahta geçirilmesi düşüncesi vardır. Bunun için Murat Efendi para bulup kendisini destekleyenlere dağıtma ihtiyacı hissettiğinden, mektubun eline ulaşmasından sonra aynı yıl içinde 7 kere borç almıştır. Ayrıca banker Hristaki'nin Murat Efendi için yaptıkları bu kadarla sınırlı kalmamıştır. Şüphesiz bankerler bu şekilde -en azından bu olay için- saltanat değişikliğine dolaylı yoldan çalışmışlardır. Şehzâde Murat Efendi'nin imzasının olduğu borç senetleri, burada zikredilenden ibaret değildir. Bir yıl içinde üst üste bu kadar borçlanılması normal olmasa gerektir. Şehzâde, toplam borcunun 1/3'ünü 1 yıl içinde almıştır. Murat Efendi'nin yazışmaları bundan ibaret değildir. Aynı yıl içinde bu borç senetlerinden bir ay sonra 1873 Ocak ayında, Banker Köçeoğlu Agop'a kendi el yazısıyla bir tezkire yazmış ve Seyit Bey diye birinin işinden bahsederek, işin bir an önce bitirilmesini arzu ettiğini ve gereğinin yapılmasını rica etmiştir.

1875 Balkan isyanıyla başlayan kriz döneminde, rejim değişikliği ve tahttan indirme planları tekrar su yüzüne çıkacaktı. 1876 senesinde Hersek ihtilali meydana çıktığında, doksan altı taburdan ibaret bir askeri kuvvet silâh altına alınınca mâli vaziyet bu durumu kaldıramadı. Kaç sene evvel, 60 kuruş civarında alınıp satılmakta bulunan 100 kuruşluk Osmanlı konsolidesi dahi birdenbire 12 kuruşa kadar inmiştir. Mayıs 1876'da Rus başbakanı Gorçakov, Avusturya başbakanı Andrassy ve Alman başbakanı Bismarck, Berlin'de buluşup Bâb-ı Âlî'ye sunmak üzere Berlin Memorandumunu hazırlamışlardı. Bunu kesin bir dille reddeden İngiltere sayesinde memorandum uygulanamadı. 1876 Mayısında padişahın çok kolaylıkla bastırabileceği Bosna Hersek isyanı, üç imparatorun imzaladığı tarafsızlık anlaşmasına rağmen Rusya'nın takındığı tavırla şiddetlendi. İşlerinin düzeleceğinden ümitlerini kesen genç inkılâpçılar, istedikleri idarenin Abdülaziz'in hal'inden sonra kurulabileceğine inanır oldular. Sultan Aziz'e darılmış olan Prens Mustafa Fâzıl Paşa da Jön Türklerin faaliyetlerini servetiyle destekliyordu. Prens, Yeni Osmanlıları teşvik ediyor, Şehzâde Murat, İngiliz elçisi Elliot'un kiraladığı Kurbağalıdere Köşkü'nde Namık Kemal ve Ziya Beylerle sabahlara kadar süren meşrutiyet konuşmaları yapıyordu. Sık sık muhtelif mekânlarda toplanan bu grubun hâl ve kârları, Sultan Aziz'i tahkir etmek, yerli ve yabancı efkârı aleyhine çevirmek üzere planlar tertibi ile padişahı bir an evvel makamından düşürerek yerine veliahdı geçirmek hususundan ibaretti. Her yerde Murat Efendi'nin iyiliklerinden bahsedilirdi. Öte yandan birçok hakiki vaziyeti bilen adamlar, Murat Efendi'nin sefahatte benzeri görülmemiş ve birçok borçları olan bir şehzade olduğunu söyleyip gezerlerdi. Rus elçiliği müsteşarı Nelidov şunları yazabiliyordu:

“Düşmanlarımızın görüşlerini dinlemekten çok, onun önerilerine uymaya eğilimli ve Rusya'ya sadık bir sadrazam ile Batı'ya düşman bir padişahın bulunduğu Konstantinopolis'te Ignatiyev duruma hâkim idi.”

Eğer Abdülaziz şu son buhranlı günlerde olsun memleketin bulunduğu hâl ve felaketi kaplayan durumu bir parçacık araştırıp konuşulara kulak verse açığa vurmuş ve ima etmiş olsaydı, kendisi bir tarafa, kılına bile dokunulacak değildi. Fakat o, sebep olduğu müşkülâtı mağlup etmek kudretinden mahrum idi. Medrese talebelerinin ayaklanmaları

saraya aksedince sultan büyük bir telaş ve ıstırap ile Başmabeynci Hafız Mehmet Bey'i ve Ser-yâver Halil Paşa'yı talebelerin toplandığı camilere gönderip maksatlarının gereğine bakılacağı vadedince acele ettiğinden, umumî efkârda (kamuoyunda) devlete karşı ayaklanmanın büyüklüğü ispatlanmış oldu ve bu sebeple saltanat değişikliği sevdasının gerçekleşmesine kolaylık kapısı aralandı. Sadrazam bu hareketi, bilhassa Mithat Paşa'nın hazırladığını düşünerek o gün saraya gidip Valide Sultan ile uzun uzun görüşüp Mithat Paşa'nın İstanbul'dan uzaklaştırılmasını ve Şeyhülislamın azlını, heyecanın yatıştırılmasına acil bir çare olmak üzere teklif etti ve Anadolu kazaskeri Gürcü Şerif Efendi'yi meşihata tavsiye etti. Mahmut Nedim 'iş işten geçiyor, bu gidişin akıbeti pek vahim görünüyor' diye haber göndermiş ve Valide Sultan ise "Aslanıma böyle lakırdı söylenir mi?" gibi safsata ile cevap vermiştir. Valide Sultanın tek düşüncesi, oğlunun üzülmemesi ve sıkılmamasını sağlamaktı. Bu yönden, padişaha ulaştırılmak istenen birçok hakikati engellemiştir. Softalar, açık ve belli bir hedefe yönelik bir huzursuzluk içindeydiler; silah satın alıyor ve toplu eylem tehdidinde bulunuyorlardı. Geçmişte Yeniçerilerin defalarca temsil ettikleri gibi kamuoyunu onlar temsil ediyorlardı. Mithat Paşa talebelerin istediği kişiydi. 11 Mayıs günü katliamdan korkan tüccarlar, dükkânlarını bırakıp kaçmaya başladılarsa da softalar kendilerine güvence verdiler ve hiçbir şiddet olayı gerçekleşmedi. 12 Mayıs günü kalabalık gittikçe artmakta iken sadâretin dördüncü defa Mehmet Rüştü Paşa'ya, meşihatın ikinci kez Hasan Hayrullah Efendi'ye, seraskerliğin acele ile Bursa'dan getirilen Hüseyin Avni Paşa'ya tevcihini ve selefi Abdi Paşa'nın Serdar-ı Ekremlik unvanı ile Bulgaristan'a memur edildiğini ihtiva eden hatt-ı hümayun çıktı. Mithat Paşa da Vükela Meclisi'ne nâzır edilip bunların Bâb-ı Âlî'ye gelişleri herkes tarafından duyulunca kalabalık dağılmış ve halkın heyecanı geçmişti.

Sultan, medrese talebesinin ayaklanmasında ulemanın rolü olduğuna inanıyordu. Onlara tehdit dolu olan şu iradesini tebliğ etti:

"İstikmali esbabı şevket ve muhafaza-i mukaddese-i devlet azm-i kavisiyle, bir misli görülmemiş zırhlı ve donanma yaptırdım. Kara kuvvetlerinin güçlendirilmesi maksadıyla ordulara yeni top ve tüfek ve mühimmat aldırıldım. Âmâl-i mülûkânem idame-i âsâyişi ibad ve tesyir-i husul-u âbâdâni-i bilad (beldeleri mamur) kaziyesine matuf iken bazı ulemanın tefevvuhâta (dil uzatmaya) cüretleri layık-ı takbih ve muaheze (tenkit) ise de bu kere affa nail oldular. Lakin tekrar mücaseretleri (cesaret etmeleri) takdirce, düşman devlet için tehiye ettirdiğim silah-ı satvet (ezici kuvvet) onların üzerine istimal olunur (kullanılır)."

Bu irade karşısında ulema dehşete ve korkuya düştü ve kendileri başmabeynciye padişaha itaaten uymaktan asla ayrılmayacaklarını bildirdiler. Sultan, Mahmut Nedim Paşa'nın, talebe ayaklanmasını bastıramayacağı hususunda emin olduktan sonra onu azletti. Mahmut Nedim Paşa'nın devrilmesinde Rus-İngiliz rekabetinin de muhakkak ki rolü olmuştur. Olan bitenler tek bir devletin işine gelmiyordu. O devlet de İngiltere idi. Bu sebeple, talebe ayaklanmasının arkasında İngiltere olduğunu söylemek yanlış bir şey olmayacaktır. Nitekim darbe gününü bilen tek yabancı da, İngiliz Büyükelçi Sir Henry Elliot idi. Birçok kaynak, talebeye dağıtılan paranın Hristaki Efendi'den ödünç alındığını kaydeder. Bu hareket için sarraftan faizle alınan bu paralar yeterli değildir. İşin içine İngiliz ve Rus siyasi üstünlük mücadelesi de girmiş, üstün gelen İngiliz altını olmuştur. Pek çok

kaynakta Banker Hristaki'nin ihtilali finanse etmek için verdiği paraları, Murat Efendi'nin kendisine olan borçlarına ilave ettiği yazılıdır. Hatta bu borcun 1 milyon lira olduğunu ileri sürenler de vardır. Sultan, Mahmut Nedim'in kredi için verdiği ferman ile birlikte Zarifi'nin Şirket-i İltizâm için verdiği bir milyonluk karşılıksız çekiyle kaçtığını öğrenmiştir. Artık Sultan'ın ve Mahmut Nedim'in sona geldiğini anlayan bankerler, bu defa Şehzade Murat Efendi etrafında toplanan Mithat Paşa ve arkadaşlarını manen ve maddeten desteklemeye başlamışlardır. Mısırlı Mustafa Fâzıl Paşa'nın Avrupa'da teşkilatlandığı Genç Osmanlıların Avrupa kentlerindeki yaşama ve yayın masrafları için Mısır ve İstanbul'dan yollanan paraların Zarifi-Hristaki-Köçeoğlu Agop tarafından karşılandığı anlaşılmaktaydı. Osmanlı Bankası ve Zarifi-Hristaki ikilisi, Mithat Paşa'nın arkasındaydılar. Bu arada Galata sarraflarına olan borç 15 milyon lira idi. Sultan, yeni atananlara "sizi halk istediği için görevlendirdim, bakalım ne yapacaksınız", diyordu. Mahmut Nedim'i mümkün olan en kısa zamanda yeniden atamak istiyordu.

Vâkı'â matbuat, padişahın şahsına taarruz etmiyorsa da Mahmut Nedim idaresine edilen taarruzların, sonunda bu zata döndüğünü bilmeyen kimse yoktu. Ahali, vezirin idaresine mahsus olan kötülüklerin kilitli kısmını padişahın emriyle, hiç olmazsa rızasıyla yapıldığını bilmez değildir. Sultan Abdülaziz merhumun Mahmut Nedim Paşa için "yalancı biridir, şüpheli ve renkten renge giren" dediği ve akıl dışı icraatından dolayı milletin İbn-i Alkamî ve Nedimof namlarıyla andığı birini, halkın nefretine rağmen azledilmesini müteakiben yine sadârete getirmek istemesi, nefsine ve devlete su-i kast etmek demektir. Hakikaten birkaç gün sonra, yine padişah tarafından Mahmut Nedim Paşa'ya sadâret teklif olundu. Böyle bir değişiklik ihtimali olduğunu Mabeyin ricalinden olan taraftarları haber verdiklerinden, Sultan Abdülaziz hakkında kin ve düşmanlıkları şiddetlenip, ikballerini korumak için padişahın mahvına kadar gitmeye azmettiler. Vahametinin farkında olan Mahmut Nedim, teklifi kabul etmemiştir. Rüştü Paşa sadârete geldiğinde, Serasker Avni Paşa ile kurdukları planı istedikleri gibi uygulamaya mani kalmamıştı. Gece yarısı, Meclis-i Has vesilesiyle Mithat, Rüştü ve Avni Paşalar fesat ateşini alevlendirmeksizin işi tertip ederlermiş, saat üç raddelerinde Mithat Paşanın konağında saat altıya kadar birleşmişler ki bu mülakatın manası sonradan anlaşıldı.

Mithat ve Avni Paşaların dayanacakları iki ülke İngiltere ve Fransa olmuştur. İstanbul'da kendi çıkar ve politikalarının tehlikeye düştüğünü gören bu devletler de darbecilere yaklaşmışlardır. Vichy'de kaplıca tedavisi gören Avni Paşa, daha sonra Londra ve Paris'e gitmiştir. Avni Paşa'nın buralara gitmesinin asıl sebebi, Sultan Abdülaziz'in hal'i hakkında İngiltere ve Fransa'nın onayını almaktır. Ordunun gücünden Ruslar, donanmanın gücünden İngilizler ve Fransızlar bir hayli korkmuşlardı. Bu tehlikeden kurtulmak için Avni Paşa'nın darbe düşüncesine destek olmuşlardır. Sultanın 1867'de Londra'ya gidişinde, Murat Efendi'nin İngilizlerin sevgisini kazandığını Avni Paşa biliyordu. Mithat Paşa, bir görevde olmadığı sırada Hüseyin Avni Paşa'ya kolaylık hazırlamaktan geri durmayıp, sarrafı Hristaki Efendi ve hekimi Kapolyon vasıtasıyla Şehzade Murat Efendi ile de gizlice görüşmelerde bulunmuştu. Şehzâde Murat Efendi, sağlığı bozulduğu için doktor tavsiyesi üzerine deniz banyoları yapıyordu. Denize, Üsküdar'da İngiliz Sefiri H. Elliot'un kiraladığı bir yalıda, yukarıda bahsi geçen Kurbağalidere Köşkünde giriyordu. Bu münasebetle sefirle veliaht arasında bir ünsiyet hâsıl olmuştu. Levant Herald gazetesi, 13 Mayıs'ta

Ignatiyev'i, İstanbul'daki Hristiyanların tehlike içinde oldukları görüntüsü vermek için kendi elçiliğine Hırvat muhafızlar getirterek Avrupa kamuoyunu aldatmakla suçlayan bir makaleye yer vermişti. Sultanın son zamanlarda, özellikle İstanbul'da halktan giderek daha fazla tepki gördüğü kesindi.

Elliot'un yazdıkları dikkat çekicidir:

"Abdülaziz'in işbu hal' olayının meydana geleceğine o kadar emindim ki hatta 26 Mayıs günü Hükûmetime takdim ettiğim bir raporda bu bapta karar ve görüşüm şöyle idi; Abdülaziz yeğenini göz hapsine altına almış ise de serbesti taraftarları, Murat Efendi ile mektuplaşmaya muvaffak olup tahta oturur oturmaz Hükûmet-i şahsiye yerine Hükûmet-i meşruta usulünü kabul edeceğine dair Murat Efendi'den vaat almışlardır. Sarayda zerre kadar telaş mevcut olmaması ve birçok hafiyeleri olan General Ignatiyev dahi dâhil olduğu halde arkadaşlarından hiçbirinin böyle bir hareketin görülmekte olduğuna dair ufak bir şüpheye bile girmemeleri, hayret edilecek bir durumdur."

Murat Efendi'nin, amcasıyla çıktığı Avrupa seyahati sonrası, tahta çıkma arzusu hayli artar. Çünkü seyahat sırasında kazandığı sempati ile birlikte Mason cemiyetine mensup bazı kral aileleriyle yakın ilişkilerde bulunduğu söylenir. Bunun yanında Yeni Osmanlılar da, özellikle Âlî Paşa'nın ölümüyle veliaht lehinde faaliyetleri yoğunlaştırmış ve gizli toplantılar düzenlemişlerdi. Kadıköy'deki Kurbağalıdere Köşkü, padişah aleyhtarlarının en önemli toplantı yeridir. Sultan Abdülaziz, veliahdın gizli kapaklı işlerinden endişe ederek onu Dolmabahçe Sarayı'nda tutmaya başlamıştı.

'Bulgaristan'da olduğu gibi İstanbul'da da İslam ve Hristiyan ahali arasında umumî bir vuruşma çıkacak ve padişah Ruslara aldanmış olmakla, bir olay olursa Rusya'ya müracaatla asker getirtilip himayesini isteyecekmiş' mealinde dedikodular ve 'sadrizam Rus dostu olmasıyla devlet ve memleket hukukunu kolayca feda edecek' yolunda sözler, tüm halkın dilinden işitilmeye başlandı. Halk, geceleri evlerinde tetikte beklemek ve gündüzleri gizlice silah taşımak gibi dehşet verici bir hâle geldi. Böylelikle silah satanlar zengin oldular.

Detaylarını tam olarak bilmemekle birlikte bir darbe yapılacağı şüphesiz farkında olan İgnatiev'in, sultanı kuvvetli tedbirler alması için uyarıp uyarmadığı cevap bekleyen bir sorudur. Rüştü, Mithat ve Hüseyin Avni Paşalar ve Şeyhülislam Hasan Hayrullah Efendi gibi bazı erkân-ı asliye-i devlet, çaresiz Abdülaziz Han hazretlerini saltanattan feragat ettirmeye karar vermişlerdir. İşbu Abdülaziz Han'ı hal' etmeyi cümleden ziyade emel edinen zat Hüseyin Avni Paşa olup, kendi konaklarında birkaç defa vuku bulan mülakat üzerine en evvel Mithat Paşa'yı dahi bu fikirde bulmuşlar ve Rüştü Paşa'yı ise en sonra ve hatta Hüseyin Avni Paşa'nın bazı mertebe tehditleri üzerine ikna edebilmişlerdir. Şeyhülislam Hasan Hayrullah Efendi ise bu işi destekleyenlerden olmayıp kabul edenlerden sayılmıştı. Başmabeynci Atıf Bey'e göre; Avni ve Mithat Paşaların padişahıtan gördükleri azarlamalar, Sultan'a karşı kin ve nefret duymalarına sebep olmuştur. Hiyanet ve kötülüklerinin sebebi budur. Avni Paşa'nın amacı, şahsi menfaati olup din ve devlet değildir. Ayrıca Avni Paşa, sadrazam olduğu dönemde mâliyenin kötü gidişatına bir çare bulamamıştır. Nitekim Hafız Mehmet Bey de Hüseyin Avni Paşa'nın sadârette olduğu sırada mâli durum daha kötüye gittiğinden onun sadâretten azledildiğini, yerine Esat Paşa'nın getirildiğini ifade etmiştir. İbnülemin'in babası Mehmet Emin Paşa'nın bizzat kayda aldığı ve şahit olduğu vak'aya göre Kamil Paşa "bu garazkarâne muameleye milletten bir ferdin malumatı ve rızası yoktur. Hal'e sebep olanlar, birkaç menfaatperest ve kindar hain ile onlara tâbi olan alçaklardan ibarettir. Farz edelim ki padişahın bazı yolsuzluğu ve israfı vardı. Sizler de devlet ve millete menfaat sağlayanlar olduğunuzu söylüyordunuz.

İçinizden biri, menfaatini feda ile tuttuğunuz meslek, devlet ve millet hakkında zararlıdır. Bu mesleği terk ediniz diye hâlisâne ikaz etti de padişah kabul etmedi mi?" tarzında mukabele etti. Hâdisenin duyulacağı şüphesi ortaya çıkmış, bu yüzden perşembe günü yapılması kararlaştırılmış olan hal' vakası salı gününe alınmıştır. Sultan ise tüm olanlardan habersizdi. Sultaniye vapurundaki askerin durumunu öğrenmek üzere sordurduğu serasker gelmemiş ve kendisi 'varsın yarın sabah gelsin' demişti. Ertesi sabah ise sarayın ablukaya alınarak darbe yapıldığına dair Hüsnü Bey'in ifade varakası mevcuttur. Hazırlıkları Sultan işitip de Derviş Paşa'yı Serasker tayin ederek, seraskerlikte bulunan taburları kumandasına almak ve sarayın kuşatılmasından kurtulmasına yetişmek üzere memur eder ihtimali akla gelmekle, bu tehlikeye karşı darbeciler, ihtiyaten Haliç köprülerinin açık tutulmasını, Aksaray'da bulunan büyük Karakolhaneden Derviş Paşa'nın Yüksekaldırım'da bulunan konağı güzergâhına asker konularak gece geçmek isterse önlenmesi, karşı koyduğu takdirde derhal öldürülmesini kesinlikle teker teker tembih ettiler. Süleyman Paşa, şeyhülislamın tehir teklifine karşı:

“Efendi hazretleri, iş işten geçti. Şu dakikada birçok muhterem paşalar bir daimi tehlike içinde bulunuyor. Bunların hayat ve selâmeti efendimizin elindedir”.

Padişah değiştirmekle bünyenin değişmeyeceği de artık anlaşılmiş ve tedbir olarak meşrutiyet idaresi tasavvur edilmeye başlanmıştı. Mütercim Rüştü Paşa için aslını arayanlara cevaben “Mahmut Nedim’in yine sadârete geleceği tahakkuk edince devlet ve memleketin büyük tehlikeye düşeceğinden korkmamış olsaydım, tahttan indirme işini tehire çalışırdım” demişti.

Sultan Abdülaziz merhumu hal’ etmenin asıl sebebi, güya istibdâdı imha ve adaleti ihya etmekten, devletin geleceğini, milletin saâdet ve selâmetini temin edecek sağlam bir idare tesisine çare bulmaktan ibaret olduğu halde – askerî kuvvet elinde bulunmak ve muazzam bir padişahı bir anda ve kolayca mahvetmiş olmak itibarıyla- kendini âmir-i umumî mevkiinde görmeye ve herkese azamet ve ceberût göstermeye kalkışan Avni Paşa, istibdâda mani olacak tedbirlere başvurmak şöyle dursun idare-i meşrutayı hararetle arzu edenlerin, fırsat düşünce ocaklarını söndürmek düşüncesindeydi. İsrafından şikâyet olunan padişahın hal’inden sonra vâki olan israf ve gasp cümlesindedir ki saray hazinesinde bulunan servet, devletin hazinesine girmeyip bir kısmı lüzumsuz yerlere gitti, bir kısmı da kapanın elinde kaldı. Ferik (korgeneral) Süleyman Paşa, subaylara ve askerlere hamiyet-i milliyelerini harekete geçirecek sözler söylemiş, bilhassa sultanın israflarından dolayı Karadağ ve Sırp’ın şimdiye kadar vurulmadığını, pek çok din kardeşlerinin sultan ile Mahmut Nedim’in şahısları uğruna telef olduğunu anlatmıştı. Süleyman Paşa:

“Hal’de kullandığım asker, zabitleri de dâhil, Sultan Abdülaziz’i vefat etmiş biliyorlardı. Donanmada yalnız Arif Paşa ve kara askerleri içinde birkaç zabıt hakikate vakıftılar. Ben olmasaydım Avni Paşa, saltanat değişikliğini yapamazdı” demiştir.

Bu derece mahirane tertip olunan planın ruhu Mithat Paşa, bedeni Şeyhülislam Hayrullah Efendi idi. Mithat Paşa ile arkadaşları, İngiltere ve Avusturya sefirlerini de kendi fikirlerine meylettirmeye çalışıyorlardı. İngiltere sefiri Sir Elliot, bu planın icrasına, elinden geldiği kadar yardıma hazır olduğunu tereddütsüz ifade etti. Fakat, Avusturya sefiri pek temkinli davranarak, öncelikle bu bapta Kont (Andrassi)’un fikrini almak mecburiyetinde bulunduğu, mamafih bu sırrı gerek kendisinin gerekse Andrassi’nin son derecede gizli tutacaklarına emin olabileceklerini beyan etti. Her ne kadar inkılâp ve hal’ meselesi Mithat Paşa’nın fikrinden tevellüt etmiş ve efkâr-ı umûmiyye onun tedbirleriyle sevk ve idare olunmakta idiyse de, işe bir kere Hüseyin Avni Paşa iştirak edince mevkiinden dolayı maksadın hâsıl olması için Avni Paşa’nın herkesten ziyade olayın faili olması tabî’i bir durumdu. Bununla beraber şurası muhakkaktır ki Avni Paşa, ne kadar büyük bir mevkiide bulunursa bulunsun, padişahın hal’ edilmesi gibi büyük bir kararı yalnız başına vücuda getiremezdi.

1876'daki ihtilalde, ıslahat taraftarlarının amacı ve fikri, hükümdarı hal' etmek olmayıp asıl maksatları, bir meclis-i mebusân teşkil ederek bir veçhile cârî olan fenalıkların önünü almaktı. Salı günü ki doksan üç sene-i hicriyyesi Cemaziyelevvelinin yedinci günü idi; o gün sabahleyin saat on bir civarında atılan toplar ile Sultan Abdülaziz Hazretlerinin hal' ile Sultan Murat Hazretlerinin millet tarafından padişah olduğu Der-Saâdet ile Bilâd-ı Selâse (Eyüp-Galata-Üsküdar) ve Boğaziçi'nin iki cihetlerine tellallar ve mahalle bekçileri vasıtalarıyla ilan-ı cülûs olundu.

O gün Mekke-i Mükerrereme emirliğine, Hıdîv-i Mısır ve sair eyalât-ı Osmaniye'ye yazılan telgrafnâmede şöyle diyordu:

“Mukadderat-ı İlahiyeden olarak bu kere ittifak-ı umumî ile Sultan Abdülaziz Hazretlerinin hal' ile vâris-i meşru-ı saltanat olan Sultan Murad-ı Hamis Hazretleri bugün Taht-ı Osmaniye cülûs buyurmuşlardır. Cenabı Hakk cümleye mübarek ve mesut eyleye. Bu veçhile hemen ilan oluna” denilmiştir. Fetva ise sabık şeyhülislam tarafından hazırlandı ancak, gerçeğe aykırıydı ve sultanın aklının yerinde olmadığı belirtiliyordu. Suret-i Fetva: Emirü'l-mü'minin olan zeyd muhtelliş'su'ur ve umûr-ı siyasiyyeden bîbehre olup, emvâl-i miriyyeyi mülk-ü milletin takat ve tahammül idemiyeceği mertebe masarif-i nefsanıyyesine hasr ve umûr-ı diniye ve dünyeviyyeyi ihlal-ü teşviş ve mülk-ü milleti tahrib idüp bekası mülk-ü millet hakkında muzırr olsa hal'i lazım olur mu? El cevap; Olur.

Ketebahu'l fakîr Hasan Hayrullah.”

Basında, darbenin ertesi günü Lütf-u İlâhî başlıklı çıkan bir yazı ile “hal' olayı” şöyle anlatılıyordu:

“Abdülaziz Han Hazretleri'nin saltanatının bekasında devlet ve milletin tehlikeden kurtulamayacağı neticesi ortaya çıkmış ve iyice düşünülerek ne olup bittiğini anlamaya çalışılarak, devletin ileri gelenleri hakikat üzere çalışmak ve acilen incelemekle vatana hizmet etmek mukaddes vazifesini haiz olan gayretle mülk ve millet birkaç gündür

kabullenmeye karar verdikleri hâkim tedbirler ve kararlı teşebbüsler, güzel sonuçlar vererek fetva makamından verilen fetva-yı şerif hükmünce padişahın hal'ine ve tahta Sultan V. Murat Han Hazretleri'nin çıkmasına karar verilmekle Salı gecesi saat altı raddelerinde Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî reisi Redif Paşa Hazretleri'nin kumandasında olarak tertip olunan sekiz tabur asker; dördü icap eden noktalara dağıtılarak zabitlerine gerekli emir ve talimat verildikten sonra, diğer dört taburla Saray-ı Hümâyûn kuşatılarak her taraftan giriş ve çıkışlar yasaklanmış ve Redif Paşa, Sultan Murat Han Efendimizin dairesine gidip hürmetle millet tarafından hilafet tahtına oturtulduğunu ifade etmiş ve ikisi birlikte arabaya binerek Bâb-ı Seraskerî'ye teşrif buyurdular. Devlet erkânı ve ulema ve Müslüman ve Hristiyan tüm ahali biat ederek birbirini tebrik ettiler. Bu sırada hilafet değişikliği tellallar vasıtasıyla ilan olunarak bu büyük mutluluğu işiten herkes "padişahım çok yaşa" diye bağırıyorlardı. Bu esnada Redif Paşa dahi Dâr-üs-saâde Ağasını yanına çekerek ve vaziyeti beyan ile hemen Topkapı Sarayı'nı teşrifleri lazım geldiğini ve kayıkların dahi hazır bulunduğunu beyan etmiş ve biraz mazeretten sonra umumun itaatsizliğiyle yeni padişaha biat hususu bitip iş işten geçmiş olduğu anlaşılması üzerine Abdülaziz Hazretleriyle vâlidesi, haremi, câriyeleri ve çocukları beraber olduğu halde Topkapı Sarayı'na götürüldüğünden, orada gösterilen dairede ikamet buyurdular. Bunların saraydan çıktığı haber alındıktan sonra Sultan Murat Han Hazretleri bir arabayla Sadrazam ile Mithat Paşa dahi arkalarında bir arabada buldukları önemli devlet adamları ile tüm hizmetliler mevcut oldukları halde gösterişle Bâb-ı Seraskerîden hareket olunarak Bâb-ı Âlî caddesinden doğru Sirkeci istikametine gitmişlerdir. Bu sırada caddeler de hıncahınç dolmuş olan ahalinin bu güler yüzlülüğü ve mutluluğu müşahede olduğu gibi Sultan Murat Han dahi her iki tarafa mütevazı selam vererek umum memnuniyeti bir kat daha artırmaktaydı. Sirkeci iskelesine ulaşıldıktan sonra saltanat kayığına binip haşmetle Dolmabahçe Saray-ı Hümâyûnuna doğru yola çıktılar. Bu esnada gerek Osmanlı askeri ve gerek mevcut ahali defalarca "padişahım çok yaşa" sedalarını göğe çıkarmışlardır. Bu muvaffakiyet hiçbir millete nasip olmadı. Bu nimet-i Rabb'ın kudretini bilip gece gündüz devamlı surette devlet ve vatanımızın saâdet ve selâmetine çalışalım. Her sene bu tarihe tesadüf eden günde şenlikler düzenleyelim. Yaşasın padişahımız Sultan Murat Han Hazretleri, yaşasın millet."

Abdülaziz, kendi iradesiyle sadârete ve vekiller heyetindeki yüksek mevkilere tayin etmiş olduğu kişiler tarafından hal' edilmiştir. Hakikat şudur ki Abdülaziz'in ruh hâlinde bir sıkıntısı yoktu. Fakat bir padişahı hal' etmek için böyle bir formüle ihtiyaç vardı, gerek şeyhülislam gerekse hal' ile alakalı vükela, maksatlarına erişmek için bu formülü fetvaya almakla, eskiden de olduğu gibi dini siyasete âlet etmede bir beis görmüyorlardı. Sultan Abdülaziz'in hal'i sırasında darbeye katılacak bir kısım askerlerin rütbeleri yükseltilmişti. Hal' olayı yabancı basında da yer bulmuştu. Fransız gazetesi "Türkiye'de İhtilal" başlığıyla çıkmış, alt başlığında ise "Sultan Abdülaziz'in Devrilmesi" yazıyordu. Yabancı gazete 'ihtilal' diyordu ama aslında 30 Mayıs 1876 Sultan Abdülaziz Vak'ası, bir ihtilal değildir. Zira halktan gelmemiştir. Alelaide bir (coup d'état) darbe-i hükûmettir. Darbe sırasında Osmanlı tahvillerinin câri fiyatları yerel borsada bir gecede yarı yarıya yükseldi. Vatan ve devletin cism-i mukaddesinde zuhur eden bela çibanları yavaş yavaş kangren haline girmeye başladığından, vatani bu belalardan kurtarmak ve milletin istikbalini temin için hızlı tedbirler ve yeni inkılâplara lüzum görüldü. İşte bu lüzuma mebni, herkesin, millet ve

evlâd-ı vatanın arzusu üzere, tebdil-i saltanat zaruri idi. Cenabı Hakk'a bin kere şükür olsun ki devlet tehlikeden kurtuldu, vatan ihya edildi, Osmanlıların şerefi yenilendi. Milletin 'muradı' hâsıl oldu! Tebdil-i saltanatla şevketli Sultan Murad-ı Hâmis Hazretleri'nin Taht-ı Osmanî'ye cülûs-u hümâyûnları mes'ûd haberi üzerine, dün eshâm-ı umûmiyye on bir kuruştan on yedi buçuk kuruşa kadar çıkmıştır ki bu da umumun, yeni padişahın başarısına olan inancının ispatıdır . Hâdise sırasında 9 yaşında olan Pertevniyal Valide Sultan'ın hizmetlilerinden Ayşe Müşfika Kadın Efendi'nin (Sultan Abdülhamid'in eşi, Ayşe Sultan'ın annesi) anlattıkları şöyledir: "Halk kan ağlıyordu. Bilhassa Abdülaziz Han Hazretleri'nin kendi parasıyla yaptırıp yaldızlatıp Avni Paşa'ya hediye ettiği beş çifte makam kayığına bindirilmesi, insanların muhayyilesini tutuşturmuştu. Halk, serasker paşaya lanet etti. İnsanlar içinde onu sevenler varsa da kalmadı. Aptal sandığı millet, "beş çifte kayak" hikâyesini aynı gün duydu ve seraskerlerinin ruhen sapık bir adam olduğunu idrak etti".

Sâbık sultana bunca yıllar sınırsız akçeler harcamakla yaptırmış olduğu donanmanın kuşatması altında yaşamak, kendisine pek zor geliyordu. Hal' günü, sarayı abluka eden askere karşı "Sizi teçhiz eden silahlandırın benim. Birtakım hainlerin sözüne aldanmayınız" diyerek meydana çıkmış olsaydı, askeri kendi tarafına çekerek muhaliflerini mağlup etmesi güçlü bir ihtimaldi. Sultan'ın herhangi bir karşı koymayışı, dönemin tarihçilerinin bile tepkisine sebep olmuştu. Mithat Paşa ve arkadaşları bir kurban almakla vaziyeti kurtaracaklarını sandılar. Nihayetinde Abdülaziz'i tahttan indirdiler. Hâlbuki mâli durumun tek sorumlusu padişah değildi. Vekiller de mesuldü. Darbeyi sabah erken öğrenenlerden biri Rus sefir Ignatiyev oldu. Darbeyi yapanları tahmin etti. İlk bakışta yaşananlar Rusya'nın menfaatine değil gibi gözüküyordu. Zira Hüseyin Avni ve Mithat Paşaların İngiltere ile yüzgöz oldukları kesindi. Fakat bu yeni durumu Rusya'nın menfaatine kullanmanın elbette bir çaresi olmalıydı. Ignatiyev, tahttan indirmenin kendi nüfuzuna bir darbe, Elliot'un etkisi açısından kazanç olduğunun farkındaydı ve Sultan Murat'ın 'paşalar hâkimiyetinin ellerindeki bir mahkûm' durumuna düştüğünden şikâyet ediyordu. Halkın sevincinin bir başka dayanağı, bir anayasanın ilan edileceği yolundaki genel beklentiydi. Çoğu insanın gözünde bu, padişahın harcamaları ve kaprisli yönetimini dizginlemek anlamına gelen bir beklentiydi. İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunan devletlerinin saltanat değişikliğini takdir ve tasdik ettiklerini yazmıştık. Bu defa Almanya, Avusturya ve Rusya devletleri dahi tasdik ettiklerini, Der-Saâdet'te mukim düvel-i ecnebiye sefaretlerinin baş tercümanları, Mâbeyni Hümâyûn Cânib-i Âliyyesi'ne giderek keyfiyeti resmen arz etmişlerdir.

*ŞEHZADELER MEHMET REŞAD, MURAD VE AHMED
KEMALİDİN SULTAN ABDÜLMECİD'İN ÇOCUKLARI
ABDULLAH BİRADERLER, 1869*

Tahttan indirildikten bir gün sonra darbeci paşalar tarafından eziyet olsun diye Sultan III. Selim'in şehit edildiği odaya hapsedilen sabık Sultan Aziz, kardeşi Sultan Murat'tan başka bir yere nakli için ricada bulunmuş ve bu ricası da yazışmalarda yer almıştır:

"Evela Cenab-ı Allaha badehu Atebe-i Şevketlerine sığınırım. Cûlus-ı Hümâyûnlarını tebrik ile beraber hidmet-i millete sarf-ı mesai etmiş isem de hoşnudî hâsıl edemediğimi beyan ve Zât-ı Şâhânelerinin hoşnud-i milleti müstelzim olacak hayırlı işlere muvaffakiyetini temenni ederim, Devletin itilay-ı şan ve muhafazasına vesile-i müstekille olabilecek âlât-ü esbabı Cenab-ı Mülûkânelerine âmâde etmiş olduğumu feramuş buyurmazlar ümidindeyim; kendi elimle silahlandığım asker beni bu hale getirdiğini dahi tahattur buyurmalarını tavsiyeye ibtidar ederek mürüvvet ve insaniyet sıkılmışlara yardım etmek meziyetini gösterdiğinden bulunduğum tenknay-ı ıztırabtan halas ile bir mekân-ı mahsus için inayet-i Şehriyarilerini reca iderim ve Saltanat-ı Âl-i Osman'ı Abdülmecid Han Hazretlerinin hanedanına terk eylerim.

Fi 8 Cemaziyelevvel 93"

Sultan-ı Mahlu' (Hal' Edilmiş Sultan)

"Hal' günü Sultan Abdülaziz dairesi adeta yağma edilmişçesine bunca eşya-yı nefise şunun bunun elinde kaldı."

-Ahmet Cevdet Paşa

Mithat Paşa Yıldız Mahkemesi'ndeki ifadesinde, sultana karşı bir kininin olmadığını, darbenin millet ve devletin selâmeti için bütün halkın ittifakıyla yapıldığını belirtmiştir. Sultanın en büyük hatası olarak Mahmut Nedim Paşa'yı göreve getirmesini göstermektedir. Saray israfını gösteren Mithat Paşa'nın tek isteği, memlekete bir meşveret usulünün gelmesi ve bir Kanun-ı Esasî idaresinin kurulmasıdır. Hüseyin Avni Paşa ise meclisin açılması halinde, bu durumdan Müslümanlardan çok Hristiyan halkın faydalanacağını düşünüyordu. Hristiyanların özerklik emellerine ulaşmasıyla da devletin kısa sürede parçalanacağını söylüyordu. Darbecilerin başlıca planı Sultan Abdülaziz'in yığılmış hazinelerini mâliye nezaretine devrettirmektir. Fakat bu ümitlerinin boşa çıktığını gördüler. Zira sarayda, zaten hazine-i devletin malı olan ve tahminen bir milyon lira kıymetinde bulunan yedi bin konsolid kâğıdıyla, 300.000 lira kadar nakit akçeden başka bir şey bulunamadı. Bu para ise, yeni padişahın daha şehzadeligi zamanında ettiği borçlara bile denk gelmiyordu. Zira Sultan V. Murat'ın borcu bir milyon lirayı aşıyordu. Beyoğlu ve Galata'da padişahın alacağı olmayan hemen hiç bir dükkân yoktu. Hazine-i Hâssa'da mevcut tahminen otuz milyon Osmanlı lirasının Hazine-i Celile'ye verileceğini beyan etmişlerdir. Bu hayırlı işin (hal' vakası) bu kadar kolaylıkla ve özellikle kimsenin burnu kanamaksızın, kimse ürküp korkmaksızın meydana gelmesi, doğrusu büyük bir başarı olmakla, takdir ve teşekkür değer. Öte yandan, Nuri Paşa'nın ifadesine göre sabık sultanın 90 bin liralık mevcut nakdinden 45 bin lirası Mütercim Rüştü Paşa'nın emriyle askere dağıtılmıştır.

Abdülaziz'in el konulan mal varlığı içinde, 7.399.655 liralık eshâm-ı umûmiyye, 3 106 adet de şimendifer tahvilâtı ve 85.000 Osmanlı altını vardı. Sayılar kaynaklarda değişiklik göstermektedir. Mithat Paşa mahkeme sorgusunda, sultanın hazinesinin kimseye sorulmadan mâliye hazinesine gönderildiğini belirtmiştir. Beşinci Murat tahta geçtiği zaman yaptığı ilk iş, daha Bâb-ı Seraskerî'de iken, Başmabeyncisi Ziya Bey ve Mütercim Rüştü Paşa'ya emir verip Namık Kemal ve arkadaşlarının afları için gerekli iradenin arz tezkeresinin derhal yazılması için emir vermiştir. Bunu kaynaklar bildirir. Ve cülûsun hemen akabinde Hristaki Efendi'nin, Valide Sultanın özel sarrafı olduğu ilan edildi. Hal' olayından sonra mücevherlerin ne yapılacağı sorunu ortaya çıktı. Sultan Abdülaziz'den kalan mücevherlerin yerli kuyumculara göre tahmini değerleri Murat Efendi'nin borçlarının çok daha üstündeydi. Murat Efendi'nin sık sık borç almasının sebebi bazı zamanlar düzenli ödenmeyen maaşları olabilir. Ama onun harcamaları da geçiminin çok üzerindedir. Hazineden aldığı şehzâdelik maaşı -zaman zaman farklılıklar göstermekle birlikte- şöyle idi: 1866 Kasımında 125.000 kuruş, 1868 Haziranında 95.083 kuruş, 1870 Martında 95.000 kuruş, Aralık ayında 125.000 kuruş ve 1871 Martında 110.000 kuruştur . Ekim 1869'da Murat Efendi'nin, Hristaki'ye olan borcu 13.522 Osmanlı lirası, Mor oğlu Mıgırdıç'a 800.000 kuruştur. Hristaki, Sultan Murat psikolojik bozukluk emareleri göstermeye başlayınca cülûsun birinci ayında sarayla bir anlaşmaya giderek, şehzadelik döneminde Murat Efendi'nin ve annesinin aldığı borçları tahsil etmek istemiştir. Buna göre hesap yapılır ve 27 Haziran 1876'ya kadarki borç miktarı toplamda 211.530,5 Osmanlı altını olduğu görülmüştür. Bu arada Hükûmet, Hristaki'den yine borç almak zorunda kalmıştır. Anlaşmaya göre 247.500 Osmanlı lirası borçlanılır ve bunun, Sultan Murat'ın borçlarına sayılarak kalan 35.969 lirasını da Hristaki Efendi nakit ödemiştir. Hristaki anlaşmaya karşılık Abdülaziz'den kalan mücevherleri rehin olarak talep etmiş, Sadrazam bu talebi Sultan Murat'ın aklı başında olmadığı için yetkisi dâhilinde olmamasına rağmen onaylamıştır.

Birçok eserde geçtiği üzere Murat Efendi'nin borcunun 1 milyon lira gibi çok yüksek bir miktar olamayacağı, değeri belli olan mücevherlerin karşılık olarak teslim edilmesinden anlaşılmaktadır.

Mücevherler, borç anlaşması yapılmadan bir hafta öncesinde geçici bir senet karşılığında Hristaki'ye teslim edilir. Kesin senet ise imzalanamadan Sultan Murat tahttan indirilir. Senette mücevherlerin Avrupa'ya gönderilmek üzere Hristaki'ye teslim edileceği de belirtilir. Yani mücevherler kaçırılmamış hukuki yol ile senette de geçtiği üzere 'Avrupa'ya gönderilmek üzere' denilerek mücevherler teminat altına alınmak istenmiştir. Senette bu ifadenin geçmesinin sebebi, Abdülaziz Hânedânının şahsi malları olan mücevherleri geri almak amacıyla dava açmalarını önlemek için olabilir. Böylelikle Hristaki alacağını sağlama sağlamaktadır. Toplamda 158 adet mücevherin değeri 262 bin Osmanlı lirası olarak takdir edilir. Borç mukavelesi mücevher tesliminden bir hafta sonra 19 Temmuz 1876'da Mabeyn Müşiri Nuri Paşa ile Hristaki arasında imzalanır. Böylelikle Sultan Murat'ın borçları Hazine-i Hâssa tarafından ödenecektir. Eserlerde geçtiği üzere "giden mücevherler geri gelmedi" ifadeleri doğru değildir. Tersine Sultan Abdülhamid'in uzun uğraşları sonucunda geri alınmıştır. Hatta mücevherlerin bir kısmı Hristaki'ye geri gönderilmiştir.

Bankerlere ne oldu sorusuna gelince: Borsanın hareketliliğini sağlayan Abraham Kamondo ve Hristaki Zoğrafos gibi ünlü Galata bankerleri ile birçok simsar muamelecisi ve Galata'nın tutkunu tüccar ve azınlıklara mensup kişiler, Rus Savaşı sırasında İstanbul'u terk edip bir daha geri dönmedikleri için Galata Borsası eski günlerine bir daha kavuşamadı. Avrupa'nın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan eden Rusya'yı bu kararından vazgeçirmek için hiçbir girişimde bulunmadığı belirtilmektedir. Oysa 93 Harbi'nin bir Galata oyunu olma ihtimali vardır. İngiliz ve Fransız elçilerinin de savaş kararından önce Galata'ya güvendikleri kişileri yolladıklarını ya da iddia edildiği gibi elçilerin bezirgân kılığına girerek Komisyon Hanı'na uğradıkları ileri sürülmektedir. Avrupa finans kapitali Osmanlı Devleti'nden (Moratoryum kararından gördükleri zararın) öcünü almak için Rusları da bu amaçla kullanmışlardı. Ayastefanos'ta yapılan barış görüşmelerinde, tehdit karşısında şaşkına dönen Hükûmetin yardımına yine Galata koştu. Bankerlerin içinde özellikle bu yardıma büyük katkı yapanların arasında Zarifî başta olmak üzere bütün Rum bankerler vardı. Rum bankerler, Ermeniler ve Museviler bu defa ruhanî liderlerinin, kasaba köy papazlarının vaazlarına aldırmayarak Osmanlı'ya yardımdan vazgeçmediler. Bunun bir tek sebebi vardı: Onlar için Galata bir altın madeniydi, bu madeni Ruslara kaptırırlarsa başlarına neler gelebileceğini çok iyi biliyorlardı. Ayrıca, Osmanlı Hükûmetinden alacakları vardı ve bunları tahsil etmenin yolu da, bağılıklarını kanıtlamaktan ve ona destek olmaktan geçiyordu.

Düyûn-ı Umûmiyye denetimi sayesinde devlet yüzde 10-12 faiz değil yüzde 4-5 faiz ödemeye başlamıştı. Oysa Osmanlı Devleti kendisi 1881'den önce bir borçlar idaresi kurmuş olsa, mâliye için daha iyi olabilirdi. Aslında 1881'de Muharrem Kararnamesi ile 'Düyûn-ı Umûmiyye' adı ile kurulan teşkilatın yapacağı girişim 1872 yılında gerçekleştirme imkânı bulunsaydı, belki de 93 Harbi çıkmayacaktı. Böyle bir fikrin ve girişimin ortaya çıkması birtakım ünlü banker ve uzmanların İstanbul'a gelmesi Galata'da büyük bir coşku yaratmıştı. Çünkü bütün Osmanlı tahvillerinin piyasa fiyatı nominal (yazılı) hadlerinin çok altına düşmüştü.

Yararlanılan Kaynaklar

Şeyma Peker, Sultan Abdülaziz'in Tahttan İndirilmesinde Galata Bankerlerinin Rolü

Haydar Kazgan, Galata Bankerleri

Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, Cilt: 6,7

Uysal, M. A. (2014). "Sultan Abdülaziz'in Hal' ve Ölümünde Hüseyin Avni Paşa'nın Rolü". Sultan Abdülaziz ve Dönemi Sempozyumu-Ordu ve Siyaset, cilt 4

Şevket Pamuk, Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi

Yılmaz Öztuna, Bir Darbenin Anatomisi

Terzi, A. (2011). Sarayda İktidar Mücadelesi

*Bu çalışmanın tüm hakları, Şeyma Peker'e aittir.

[status draft]

[nogallery]

[geotag on]

[publicize off|twitter|facebook]

[category arařtırma]

[tags ANALİZ, ARAŐTIRMA, TARİH, Sultan Abdülaziz Han, Taht, Baltazzi Ailesi]